

ЦЕЛИ Човечки е, цивилизирано и христијански на загинатите војници да им се обележи местото каде што паднале и да им се оддава почит од нивните држави, меѓутоа недозволиво е хуманоста да се користи за други цели

Бугарски гроб на македонс

Софија се подготвува да ѝ стави рампа на Македонија за

СВЕДОШТВО

Трагедијата на Македонците во Балканските и во Првата светска војна е испишана и на малите бугарски воени гробишта во струмичко Ново Село каде што пишува: „Бугаријо, за тебе тие умреа“

БЪЛГАРИНО!

ЗА ТЕСЕБЕ ТЪ УМРЪХА

1915

Гробишта на патот еката иднина

ЕУ ако не ѝ дозволи да ги возобнови своите споменици

ПИШУВА: **ВИКТОР ЦВЕТАНОСКИ**
 ФОТО: **АНДРЕЈ ГИНОВСКИ**

Македонија не може да возобновува споменици на офицери на туѓи војски коишто војувале на нашите простори за да ја окупираат. Човечки е, цивилизирано и христијански на загиналите војници да им се обележи местото каде што паднале и да им се оддава почит од нивните држави, меѓутоа, недозволиво е хуманоста да се користи за други цели, нешто што сега го прави бугарската држава. Ова е мислењето на повеќе македонски историчари по најновото барање на бугарски европарламентарици непостојниот проблем со нивните споменици во Македонија да стане услов за прием на Македонија во Европската унија. Неодамна бугарскиот европарламентарец Николај Младенов побарал Европскиот парламент да го отвори праша-

ИМИЊАТА НА ЗАГИНАТИТЕ КАЖУВААТ СЕ

Македонска трагедија испишана на бугарски гробишта

Трагедијата на Македонците во Балканските и Првата светска војна испишана е и на малите бугарски воени гробишта во струмичко Ново Село, возобновени пред неколку години. Доволно е да се прочитаат имињата на новите надгробни споменици што ги постави бугарската држава, па да се дознае дека во војната гинеле многу наши момчиња од сите краишта на Македонија. Тука ќе ги прочитате имињата на Стојан Стојанов од Божишче, Битолско, Јордан Митрев и Митре

ТУЃИ СПОМЕНИЦИ Ако сите држави чии војски војувале на македонските простори ги возобноват тоа што го граделе тогаш, Македонија ќе биде преплавена со туѓи споменици, вели д-р Тодор Чепреганов. Бугарските гробишта во струмичко Ново Село

Јакимов од Псача, Криво-паланечко, Мито Горчев од Дојран, Владимир Китанов од Душегубица, Кичевско, Станојко Митков од Трново, Крива Паланка,

Паскал Шеќерев од Костурско, Иван Петков од Велес, Киро Нацев од Штипско, Савле Митев од Жилче, Тетовско, Костадин Димитров од Радовиш... Во

Македонија не може да возобновува спомен-обележја на офицери на туѓи војски кои се бореле на нашите простори за да ја окупираат

њето за бугарските гробишта кај нас откако владиката Петар, наводно, изјавил дека ќе ги прекопа. Тој притоа информирал дека во Македонија постоле 470 локации каде што почивале коските на бугарски

војници. Ова негово барање кое долго време се држи како дежурна тема во Европскиот парламент на извесен начин го потврди и првиот дипломат на Софија, Ивајло Калфин, со пос-

ледната изјава. Тој посебно нагласи дека Македонија ако сака да влезе во ЕУ ќе мора да ги реши нерешените проблеми со соседите, очигледно алу-

дирајќи на бугарските гробишта кај нас. „Загиналите војници во Македонија се бореле за интересите на тогашните балкански

СПОМЕНИК ШТО ПОВЕЌЕ НЕ ПОСТОИ Бугарскиот полковник се борел за поделба на Македонија

По иницијатива на директорот на Националниот историски музеј на Бугарија, Божидар Димитров, познат по постојаната антимакедонската кампања, бугарското здружение „Плиска“ подолго време бара обновување на споменикот на полковникот Константин Каварналиев, кој е целосно разурнат и од него речиси нема никаква трага. Костадин Кајдамов, кој со децении го истражува минатото на Дојран, вели дека не се наместо обвинувањата на Бугарите дека некој намерно го урнал споменикот. „Тој беше подигнат во месноста Фурски Аништа, крај патот Валандово - Дојран. Него не го

урнале ниту Србите ниту комунистите, туку дивите копачи и тоа во поново време. Кога во 1970 година го посетив и го снимив уште беше во добра состојба. Меѓутоа, за него никој не се грижеше, ниту Бугарија, па така тој пропадна“, објаснува Кајдамов. Полковникот Каварналиев загинал во Втората балканска војна кога дотогашните сојузници - Бугарија, Србија и Грција се свртеа едни против други за да освојат поголем дел од Македонија. Во книгата „Дојран низ вековите“, Кајдамов пишува дека Каварналиев командувал со бугарските војници во битката со грчката војска ме-

РАЗУРНАТ Споменикот на полковникот Константин Каварналиев снимен во 1970 година, кој денес е целосно разурнат и од него речиси нема никаква трага

ѓу селата Владаја и Ратерици, јужно од Дојран, што се водела на 22 и 23 јуни 1913 година. Тогаш бил тешко ранет по што починал. Прво бил погребан на патот меѓу селата Гопчели и Црничани, а оттаму неговите посмртни останки биле пренесени на Фурски Аништа каде што војници

од Тракиската дивизија му подигнале споменик. Инаку, во Дојран се воделе едни од најжестоките битки за време на Првата светска војна, за што сведочат и Грчките гробишта во Валандово и Споменикостурница на ирските војници загинали на Дојранскиот фронт.

воените гробишта е погребан и младиот новоселец Атанас Иванов. Зошто во нив, а не заедно со неговите предци во селските гробишта, кои се веднаш

до воените, никој во Ново Село не знае да објасни. Дека сите овие млади момчиња ги дале животите за интересите на бугарската држава ќе прочитате на

малиот споменик на кој пишува: „Бугаријо, за тебе тие умреа“. Новоселци велат дека асоцијацијата на овие зборови е очигледна и со нив се сака да се каже дека Македонија е бугарска територија. Нада Поповска, пензионирана наставничка, ни објаснува дека она што се случувало за време на панихидата по повод возобновувањето на гробиштата пред неколку години, на која присуствувале македонскиот и бугарскиот претседател, Бранко Црвенковски и Георги Прванов, ги страшно ги огорчило новоселци. „Беше Задушница и дојде многу народ да ги посетат гробовите на своите предци. Кога видоа дека на споменикот пишува „Бугаријо, за тебе тие умреа“ ги исвикраа двајцата претседатели, зашто сметаа дека со тоа ѝ се прави лоша пропаганда на Македонија“, вели Поповска.

Црна Гора и големите европски сили. Токму и поради тоа во Македонија постојат многу гробишта на француски, британски, српски, германски, грчки војници. Тој смета дека е цивилизациски и хумано таму каде што постојат бугарски гробишта тие да се обноват, зашто и за тие војници плачеа нивните мајки, но во никој случај загинали да се претставуваат само како Бугари, зашто во битките загинале и многумина Македонци. Најголемиот број од нив биле мобилизирани, а еден помал дел се јавиле доброволно со надеж дека се борат за слобода на Македонија, а не за нејзино парчосување и делење меѓу Србија, Грција и Бугарија, како впрочем и што се случило.

„Бугарите бараат да се возобноват спомениците на некои нивни загинали офицери. Сакаат, на пример, кај Дојран да го обноват споменикот на нивниот полковник Константин Каварналиев, кој сигурно не се борел за слобода на Македонија, туку за нејзино присојединување кон Бугарија. Што имаме ние заедничко со него и со цар Фердинанд чија ▶▶

држави. Сигурно определени воени личности од нивното минато на Бугарите им значат многу, но не и на македонскиот народ. Ниту Балканските војни ниту Првата светска војна за него биле ослободителни. Напротив, со Балканските војни Македонија е поделена, а Македонците насилно мобилизирани и користени како топовско месо, цели на соседните држави. Затоа барањето на Бугарите за возобновување споменици, гробови и чешми, на сè што граделе во годините кога војувале за да ја присвојат Македонија, не може да се протолкува поинаку освен како настојување да покажат дека тоа била нивна територија“, вели д-р Тодор Чепрегенов, директор на Институтот за национална историја.

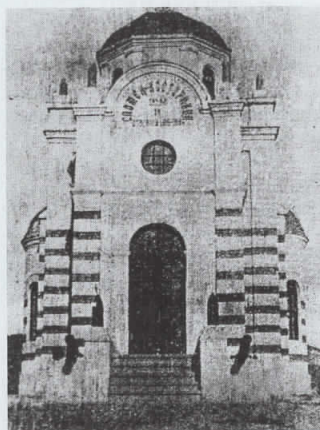
Нашиот познат историчар посебно нагласува дека во Македонија сите војски што ја окупирале воспоставувале своја власт и граделе свои споменици за да покажат дека таа била нивна, а секој нов окупатор којшто доаѓал по нив ги уништувал и градел свои. Според него, ако сите држави чии војски војувале на македонските простори ги возобноват своите споменици што ги граделе во слава на своите загинали, тогаш Македонија ќе биде преплавена со туѓи споменици.

Чепрегенов истакнува дека во Македонија војувале многу војски, сметајќи дека таа е сечича и ничија. На нејзините простори се воделе многу

битки, а најмногу за време на Балканските и Првата светска војна. Меѓу себе се пресметувале Бугарија, Србија, Грција, Албанија, Романија,

СЕКОЈ ОКУПАТОР САКАЛ ДА ОСТАВИ СВОИ ТРАГИ Бугарите повеќе уривала споменици отколку што граделе

Меѓу штипјани Бугарија ќе остане запаметена по тоа што повеќе уривала споменици отколку што градела. Кога во 1941 година ја окупира Македонија прва задача ѝ била да ги избрише сите траги што пред неа ги оставила српската окупаторска власт, уривајќи многу споменици што таа подигнала. За време на Балканските и Првата светска војна штипјани преживеале многу ужаси. Низ Штип и околните места поминале сите болести што ги носат војните. Првиот ужас го преживеале во 1913 година за време на Втората балканска војна, кога косела колерата. Во 1915 година градот го зафатил пегавиот тифус, а во 1916-1917 година се појавила и шпанска треска. Тогаш Штип останал со само 6.000 жители. Дончо Ефремов, виш кустост во Штипскиот музеј вели дека српската власт во Штип изградила две спомен-костурници. Едната во спомен на умрените

КОСТУРНИЦА Спомен костурницата што ја изградиле Србите во Штип, а која Бугарите ја урнале

од колера, кога живеите не можеле да стасаат да направат доволно сандачи за да ги погребат, па сите ги закопувале во заедничка гробница, и втората во спомен на загиналите српски војници во Брегалнич-

ката битка против Бугарите. Кога во 1941 година бугарската војска влегла во Штип и двете костурници ги срамнала со земја.

Тогаш бил урнат и споменикот на српскиот генерал Михајло Ковачевиќ, убиен во атентат од луѓе на Ванчо Михајлов во октомври 1927 година. Споменикот бил висок повеќе од 12 метри, а бил урнат на ден Велигден. Бугарите тогаш ги собрале сите штипјани што работале во службите на српската власт и, според некои тврдења, ги присиле да го уриваат со заби. Споменикот во минатото на Штип тврдат дека во градот имало и српски гробишта кои, исто така, биле раскопани од Бугарите. А во нив главно биле погребани Македонци мобилизирани од српската војска кои загинале на Криволак. Тогаш Србите своите загинали ги испраќале во нивните родни места за да ги погребат таму.

Грчки гробишта кај Валандово

Спомен костурница на загинати српски војници кај Удово

Сите војски што ја окупирале Македонија воспоставувале своја власт и граделе споменици за да покажат дека таа е нивна

чешма изградена во негов спомен и Бугарите сакаат да ја возобноват. Полковникот Каварналиев за македонскиот народ е окупатор зашто загинал во битка со Грците во Втората балканска војна кога трите држави ја делеле Македонија. Со настојувањето да ги возобнови спомен-обележја што ги граделе во минатото Софија сака да каже дека територијата каде што се наоѓаат тие била бугарска. Дали со тоа не сака да се одбележи границата до каде, наводно, била бугарската држава?“, прашува д-р Чепреганов.

Македонскиот историчар смета дека Бугарија денес го користи проблемот со Грција и настојува на европската јавност да ѝ каже дека Македонија не заслужува да влезе во ЕУ поради тоа што не ги почитува цивилизациските норми за возобновување на гробиштата на загинати војници. Во Македонија свои воени гробишта имаат Французите, Британците, Германците, Србите, Грците, но тие никогаш не поставиле слични барања како Бугарите. Тие се грижат за нив и секоја година им оддаваат почит на загиналите. Тоа треба да го прават и Бугарите, а не да бараат возобновување на спомен-обележјата во секој град и село каде што стапнала нивната нога. „Ние не треба да градиме споменици на туѓи војски кои биле окупаторски, туку на нашите загинати војници, кои војувајќи во бугарската, српската и грчката војска сметале дека се борат за слободна, самостојна и независна Македонија“, заклучува д-р Чепреганов.

Истото мислење го дели и академик Иван Катарџиев. Тој вели дека Софија поттикнува непостоен проблем, а Македо-

нија подеднакво ги почитува сите загинати војници на наша територија. „Таа не прави разлика меѓу нив и за неа сите

војнички судбини се трагични. Секоја македонска влада, без разлика од која партија е составена, треба да има ист

КОЈА ВОЈСКА ЌЕ ВЛЕЗЕЛА МОБИЛИЗИРАЛА

Да им се изгради споменик на загиналите Македонци

Балканските и Првата светска војна се најкрвавиот дел од македонското минатото. Немало македонско семејство што не било засегнато од пустошот на војните. Во бугарската, српската и грчката армија биле мобилизирани околу 200 илјади Македонци, најмногу во бугарската, меѓу 100 илјади и 120 илјади, во српската околу 50 илјади, а во грчката околу 20 илјади. Само во Единаесеттата македонска дивизија, која била под бугарска команда, се бореле над 30.000 Македонци. Точниот број на загиналите македонски момчиња не се знае, затоа што мртвите ги заведувале или како Бугари, или како Срби или, пак, како Грци, во зависност во која војска се бореле. Во еден англиски документ се спомнува дека само во една битка кај Градско во 1915 година во судирот со француската војска загинале околу 2.000 Македонци. Само во еден напад на македонска единица на фронтот кај Дојран го завршиле животот околу 600 наши луѓе. Се смета дека Македонија во тие војни дала околу 60 илјади жртви.

Македонски историчари бараат да им се изгради

Спомен костурница на ирски војници кај Валандово

заеднички споменик на сите загинати Македонци во тие војни, без разлика во која војска биле мобилизирани и на чија страна се бореле. Тие велат дека тоа се наши луѓе, на нашето минато, кое не треба никогаш да се заборави. Инаку, на Македонскиот фронт кој се протегал од Дојран сè до Преспа во ровови три години биле вкопани еден милион и 200 илјади војници. На едната страна се наоѓале војските на Велика Британија, Франција, Србија и Грција, а од другата на Германија, Австроунгарија и Бугарија. За таа страшна војна денес сведочат француските гробишта во Скопје, српските, германските, британските и бугарските во Битола, грчките во Валандо-

војници на другите држави. А за да нема некакви проблеми, треба да се изработат соодветни стандарди, кои ќе важат за сите држави кои војувале на нашите простори и имаат гробишта на македонската територија“ вели академик Катарџиев.

Според него, Софија настојува проблемот со бугарските гробишта и споменици да го држи постојано отворен, уште од прогласувањето на независноста на македонската држава. „Сите држави кои војувале си ги собораа паднатите војници на едно определено место. Тие се грижат за нивните гробишта и секоја година доаѓаат да им оддадат почит, а Бугарите сакаат многу повеќе од тоа, да го обноват секое спомен-обележје каде што загинал нивен

војник. Истовремено, сите Македонци кои биле мобилизирани или доброволно се пријавиле во нивната војска ги прогласуваат за Бугари и таа неприфатлива теза ја користат за емоционални цели“, вели познатиот македонски историчар.

И академик Катарџиев смета дека Софија го користи членството во ЕУ и агресивно влегува во шемата на Грција против Македонија. Според него, поинаку и не може да се протолкува најновата изјава на бугарскиот министер Ивајло Калфин, кој деновиве ја предупреди Македонија дека не може да влезе во ЕУ ако не ги реши проблемите со соседите. А со тоа сака да каже дека таа ќе остане надвор од ЕУ ако не им дозволи да си ги возобновуваат споменици таму каде што ќе посакаат.